

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ ПЕТРИКІВСЬКОМУ ДЕКОРАТИВНОМУ РОЗПИСУ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

вишивки, а й будь якого виду декоративно-ужиткового мистецтва. Перспективним напрямком подальших наукових розвідок є формування творчих здібностей майбутніх педагогів під час вивчення дисциплін професійно-практичного спрямування.

1. Зайченко І.В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – Чернівці, 2003. – 528 с.

2. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка: Західні області УРСР. – К., 1988. – 190 с.

3. Кичук Н.В. Формування творчої особистості вчителя. – Либідь, 1991. – 96 с.

4. Кулинич-Стахурська О. Мистецтво української вишивки. Техніка і технологія. – Львів: Місіонер, 1996. – 160 с.

5. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1995. – 236 с.

Стаття надійшла до редакції 02.10.2008.

УДК 745.52:374

Ольга Гервас, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри художньої та технічної творчості
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ ПЕТРИКІВСЬКОМУ ДЕКОРАТИВНОМУ РОЗПИСУ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Яскравою сторінкою увійшов декоративний розпис в історію культури українського народу. Звернення до народного мистецтва завоювало стійке місце в роботі сучасного педагога з дітьми. В той же час відбуваються зміни у ставленні до політехнічної освіти, мало звертається увага на проектно-художню освіту, не багато часу відводиться на заняттях з трудового навчання, вивченню учнями народних ремесел та промислів. Можливий варіант вирішення цього питання – це введення у процес трудової підготовки учнів роботу гуртків з вивчення традиційних українських видів декоративно-ужиткового мистецтва.

Ключові слова: петриківський декоративний розпис, творча трудова діяльність, модель педагогічного проектування вчителя.

Відомий вид народного декоративного-ужиткового мистецтва – петриківський декоративний розпис, відомий барвистістю і традиційною стилістикою орнаментики, бере початок свого розвитку від мистецтва з настінного малювання, поширеного з давніх часів у селах України, особливо на Дніпропетровщині, Поділлі, Буковині.

Заняття розписом неодмінно відкривають для багатьох дітей нові шляхи пізнання народної творчості, збагачують їх внутрішній світ, дозволяють із користю провести вільний час, сприяють розвитку в учнів здатності до просторово-композиційної діяльності і художньо-образного мислення, формують знання з декоративного оздоблення виробів різного призначення.

В останні роки заняття декоративно-прикладним мистецтвом стали дуже популярними. Вироби, зроблені руками дітей, можуть слугувати прикрасами шкільних інтер'єрів, так як мають естетичну цінність. Знання українських культурних традицій розпису житла, оздоблення виробів

різноманітними видами декоративного розпису, знайомство з видатними майстрами розпису, зокрема Петриківки, дозволять учням краще зрозуміти культуру власного народу, надихають на творчість, викликають бажання творити прекрасне, робити свій внесок у розвиток народного мистецтва.

На сучасному етапі у галузі освіти здійснюється перегляд цінностей з позиції підготовки молоді до трудової діяльності в умовах становлення і розвитку незалежної демократичної держави, з метою формування національної свідомості. В той же час, відбуваються зміни у ставленні до політехнічної освіти, мало звертається уваги на проектно-художню освіту, не багато часу відводиться на заняттях з трудового навчання вивченню учнями народних ремесел та промислів.

Постановка проблеми. Можливий варіант вирішення питання навчання школярів петриківському декоративному розпису – це

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ ПЕТРИКІВСЬКОМУ ДЕКОРАТИВНОМУ РОЗПИСУ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

введення у процес трудової підготовки учнів роботу гуртків з вивчення традиційних українських видів декоративно-ужиткового мистецтва (у межах годин, що відводяться на позакласну роботу).

Відповідно до вимог законів України “Про освіту” та “Про позашкільну освіту” систему позашкільної освіти розглядають як складову неперервної освіти. Тобто позашкільна освіта має стати частиною єдиного освітнього простору, в якому індивід соціалізується і входить у культуру, де він залучається до людського (культурного) способу дій, думок і почуттів.

У позашкільному закладі розвиток творчої особистості, формування соціального досвіду підлітка здійснюється на основі його власних бажань, особистих прагнень, природних нахилів і задатків. Позашкільні заклади є найбільш сприятливими виховними установами виховання, що пояснюється і підтверджується соціально-психологічною природою позашкільного педагогічного процесу, який полягає у виробленні в підлітків механізмів активного засвоєння цінностей – орієнтації, спонукання і регуляції, адаптації, комунікації, продуктивної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Істотні аспекти проблеми позашкільної та позакласної роботи висвітлені в працях І. Винниченка, О. Киричука, Б. Кобзаря, М. Ковалю, Е. Костяшкіної, Н. Нікало, В. Сухомлинського, С. Шацького та інших. Дослідниками встановлено, що особливостями позашкільного педагогічного процесу є глибокі емоційно-інтелектуальні компоненти пізнавального інтересу, який стимулює психічні процеси (творчі здібності, уяву, наочно-образне та абстрактно-логічне мислення, пам'ять, чутливість, увагу).

Проаналізувавши вище сказане, ми дійшли висновку, що навчання учнів сучасної школи декоративному розпису, зокрема петриківському, є актуальним у позакласній роботі. Тому метою нашого дослідження було розробка, обґрунтування та експериментальне апробування змісту та методики навчання учнів декоративному розпису у позакласній роботі.

Реалізація визначеної мети передбачало

вирішення таких **завдань**: надати загальні відомості про петриківський розпис, як один із відомих видів декоративного розпису України; зібрати інформацію про основні вправи та прийоми виконання елементів петриківського розпису; розробити методику навчання учнів петриківському декоративному розпису у позакласній роботі; експериментально перевірити зміст та методику навчання; розробити необхідний методичний та дидактичний матеріал для проведення занять.

Виклад основного матеріалу. Розроблений нами план на основі варіативної частини програми з трудового навчання для 5–9 класів “Писанковий розпис” та розділу стабільної частини програми з образотворчого мистецтва “Що подарувати, чим привітати”.

Реалізація програми гуртка має на меті: забезпечення підготовки учнів до творчої трудової діяльності; ознайомлення учнів з таким видом декоративного мистецтва як розпис, зокрема петриківський; надання загальних відомостей про історію виникнення, розвиток декоративного розпису на Україні та окремих її регіонах; ознайомлення з місцевими традиціями розпису, відомими роботами та видатними майстрами петриківського розпису; забезпечення процесу навчання основним елементам розпису, набуття навичок їх виконання; створення композицій; роботу перехідним мазком; оформлення різних виробів петриківським розписом.

Програму гуртка розроблено з метою оптимізації навчального процесу, відповідно до Державних стандартів освітньої галузі “Технологія” і базового навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи та навчальних програм з трудового навчання та образотворчого мистецтва.

Реалізація змісту програми гуртка “Петриківський розпис” мала забезпечити вирішення таких завдань:

- розвиток естетичних смаків та творчої особистості кожного учня шляхом залучення до художньо творчої трудової діяльності;
- формування національної свідомості учня, що передбачає вивчення традицій народної творчості;

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ГУРТКА “ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС”

№ п.п.	Назви розділів і тем	5кл.	6кл.
I.	Вступ. Традиції та майстри народного мистецтва.		
1.1	Знайомство з основними видами декоративного розпису на Україні. Виникнення і розвиток Петриківського розпису.	1	
1.2	Культурно-побутове значення розпису в житті українського селянина.		1

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ ПЕТРИКІВСЬКОМУ ДЕКОРАТИВНОМУ РОЗПИСУ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУ ГУРТКА “ПЕТРИКІВСЬКИЙ РОЗПИС”

1.3	Видатні майстри Петриківки: Т. Пата, Н.А. Білокінь, Ф. Панко, М. Тимченко, О. Пилипенко, М. Приймаченко.	1	1
1.4	Настінні розписи Уманщини. Творчість сестер Гоменюк.		1
II	Інструменти матеріали та вправи необхідні для виконання Петриківського розпису.		
2.1	Обладнання та матеріали. Виготовлення основного інструмента – “котячого пензлика”.	1/2	1/2
2.2	Виконання основних вправ по відпрацюванню елементів Петриківського розпису “зернятко”, “криве зернятко”, “зернятко від себе”, “зернятко до себе”, “пірчасте листя”, “динамічний пучок”, “пустий та повний горішок”.	5/10	2/4
2.3	Виконання найпростіших композицій з усіх елементів “зерняток” (колосок, квітка, листочок, букет).	5/10	2/4
III	Поняття ритму та композиції		
3.1	Що таке ритм, ритмічні композиції. Симетричний та асиметричний малюнок.	2/4	1/2
3.2	Елементи стручкового орнаменту. “Бігунець” найпоширеніший елемент оздоблення.	2/4	1/2
3.3	Поєднання вивчених елементів “зерняток” та “горішків” при створенні нових елементів розпису.	2/4	2/4
3.4	Малювання пушками пальців (елемент калини)	1/2	1/2
IV	Створення ескізу композиції.		
4.1	Поняття про декор, як про засіб наповнення й збагачення форм	1/2	1
4.2	Свідомо переробка реальних форм і кольору в декоративні на площині та в об’ємі. Виконання елементів рослинного орнаменту.	2/4	1/2
4.3	Поняття композиції, закони композиції. Створення ескізу. Робота за знайденими ескізами	2/4	2/4
4.4	Створення ескізу та виконання розпису (бігунець)	1/2	1/2
4.5	Створення ескізу та виконання композиції 4-кутної форми.	2/8	3/6
4.6	Створення ескізу та виконання розпису композиції круглої форми.	2/8	3/6
4.7	Особливості створення композиції для оздоблення об’ємних предметів (писанки, шкатулки, вази, сільнички).	2/4	5/10
4.8	Пошук нових форм елементів Петриківського розпису. Створення творчих проектів.	2/4	5/10
Всього		34/68	34/68

- морально-естетичне виховання учнів шляхом споглядання прекрасного, вивчення особливостей оздоблення будівель, хатнього інтер’єру та речей побуту петриківським розписом.

При плануванні занять гуртка виготовлення дітьми виробів було приурочено до святкових дат; у своїх композиціях діти можуть відображували ці святкові теми.

Програма гуртка пропонує використовувати на заняттях відповідні наочні посібники, таблиці. Необхідно уже наперед для здійснення поставленої мети підготувати таблиці з елементами розпису різної складності і роздати їх дітям. На таблицях крім найбільш характерних елементів розпису, були представлені основні

етапи послідовного розпису по дереву. Ці наочні посібники служать дітям другим (після показу керівником прийомів розпису) об’єктом для повторення, і від умілого, правильного використання таблиць залежить результат роботи.

Педагогічний експеримент проходив на базі Нечаєвського НВК. Дошк. навч. заклад – загальноосвітньої школи I – III ступенів Черкаської області. Контрольна група працювала за навчально-методичним планом, складеним на основі програми “Трудове навчання” 5 – 12 класи. (Київ 2005 р.) затверджені Міністерством освіти і науки України, а експериментальна – додатково за розробленою експериментальною програмою гуртка “Петриківський розпис”.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УЧНІВ ПЕТРИКІВСЬКОМУ ДЕКОРАТИВНОМУ РОЗПИСУ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

З метою оптимізації процесу навчання учнів на заняттях гуртка з декоративного розпису, був розроблений електронний варіант навчального методичного посібника, у якому надається текстова та графічна інформація, необхідна для активізації уваги учнів у процесі формування знань, зокрема з Петриківського розпису. Вивчаючи ефективність впровадження методичного посібника, ми звернули увагу на наступні позитивні моменти навчання учнів на заняттях гуртка:

- підвищився інтерес до вивчення учнями сучасної школи традиційних український видів декоративно-ужиткового мистецтва;
- у процесі засвоєння інформації з декоративного розпису України, комп'ютер надав допомогу у процесі активізації уваги учнів (це відбувалося тому, що сучасна комп'ютерна техніка відкриває великі можливості наочності);
- з'явилися принципово нові можливості, враховуючи рівень розвитку пізнавальних процесів учнів, у поширенні інформаційної, текстової та графічної інформації, у одержанні відповідних візуальних результатів роботи;
- комп'ютеризація процесу навчання, враховує широкий діапазон індивідуальних особливостей учнів (він дає змогу кожному учневі навчатися в зручному для нього темпі при виборі певної навчальної взаємодії).

У процесі навчання вчитель завжди використовує різні методи. Проектний метод у шкільній освіті в наш час розглядається як альтернатива класно-урочній системі. За програмою гуртка, учні повинні розробити власний проект декоративного розпису виробу. Правильна організація проектної діяльності на уроках є необхідною умовою педагогічного процесу. Модель педагогічного проектування вчителя по розробці і керівництву навчальним проектуванням школярів можна наочно представити у вигляді схеми алгоритму, що містить три етапи: 1 – проектувальний, 2 – реалізації проекту, 3 – аналітичний.

На заключному етапі роботи гуртка підводились підсумки, проводились звітні виставки. Ці виставки дуже потрібні учням, так як для них це радісна, хвилююча подія, своєрідний звіт про результати творчої діяльності. До таких виставок необхідно підходити з усією серйозністю. В підготовці експозиції виставки діти брали саму активну участь. Під наглядом керівника вони самі розвішували свої роботи. І тут їм, звичайно, знадобились знання по композиції.

Проведене дослідження засвідчує, що зміст навчання учнів основам петриківського розпису

на даний час потребує більшої уваги. Проаналізувавши вище сказане, ми визначили зміст навчання учнів на гуртку “Петриківський розпис”, здійснили підбір навчального матеріалу для вивчення цього профілю, розробили методику викладання, експериментально перевірили її на доступність вивчення.

Основною ідеєю нашого дослідження, що випробувалося в процесі експерименту є те, що навчання учнів петриківському розпису буде ефективним, ґрунтовним, послідовним і повним саме завдяки створеній нами програмі і запропонованій методиці.

Як свідчать результати експериментальної роботи запропоновані нами методи викладання нового матеріалу і форми організації самостійної практичної роботи учнів сприяють підвищенню рівня засвоєння ними програмного матеріалу, забезпечують їх естетичне виховання, формування національної свідомості, забезпечують розвиток художнього та творчого мислення а також сформованість вмінь та навичок з виконання Петриківського розпису.

У процесі вивчення у 6-му класі основної школи петриківського розпису, його особливостей, методики виконання і розвитку та видатних майстрів художньо-трудової діяльності, та дослідницької діяльності; розвивається здатність реально оцінювати свої можливості для вибору по сильних творчих завдань, відбувається формування в учнів культури праці, культури побуту, відповідальність за результати власної діяльності, створюються умови для реалізації особистісно-орієнтованого підходу до навчання, виховання та розвитку особистості. Усі ці складові відповідають основним змістовим лініям освітньої галузі “Технологія”, які ставляться перед основною школою.

Аналізуючи результати дослідження можна сказати, що учні з великою цікавістю вивчають техніку виконання петриківського розпису, історичні основи його розвитку, знайомляться з відомими майстрами, вчать розрізняти декоративний розпис характерний для місцевості в якій вони живуть і той, який побутує в інших регіонах України.

В результаті проведеного дослідження ми побачили, що процес навчання учнів петриківському розпису за складеним тематичним планом гуртка “Петриківський розпис” сприяє формуванню знань, вмінь і навичок в даній галузі більш ефективно, ніж при його оглядовому знайомстві на уроках трудового навчання та образотворчого мистецтва. Навчання декоративному розпису впливає на формування і

